

Sylabus

Doskonalenie umiejętności posługiwania się językiem migowym

Cele:

1. Doskonalenie umiejętności posługiwania się językiem migowym z osobami niedosłyszącymi i niesłyszącymi
2. Rozwój wrażliwości na problemy osób niepełnosprawnych z zaburzeniem słuchu.

Efekty:

Wiedza:

Po zakończeniu zajęć student:

1. Zna podstawowe pojęcia związane z niesłyszaniem i niedosłyszaniem
2. Wie, jakie zasady ułatwiają komunikację z pacjentem niesłyszącym/ niedosłyszącym
3. Wskazuje na podstawowe problemy osób niesłyszących (medyczne, psychologiczno-pedagogiczne, społeczne) oraz elementy składające się na Kulturę Głuchych

Umiejętności:

Po zakończeniu zajęć student:

1. Posługuje się alfabetem palcowym oraz liczebnikami i znakami czasu
2. Nadaje i odbiera znaki JM w zakresie: danych osobowych, samopoczucia pacjenta, podstawowych oznak choroby, badań,
3. Stosuje zasady savoir- vivre w kontakcie z pacjentem niesłyszącym/ niedosłyszącym

Kompetencje społeczne:

Po zakończeniu zajęć student:

1. Doskonali własny warsztat pracy się w zakresie nadawani i dobierania znaków JM
2. Wykazuje postawę empatii i zrozumienia w stosunku do osób niesłyszących

Treści edukacyjne ogólne :

1. Teoria : Problemy ludzi z uszkodzonym słuchem: - 3 h

-Specyfika osoby z uszkodzonym słuchem

- Etiologia, epidemiologia i profilaktyka uszkodzenia słuchu

-Porozumiewanie się z osobami niesłyszącymi i niedosłyszącymi

2. Daktylografia – znaki liter i cyfr- 3 h

-. Daktylograficzne znaki statyczne

-. Daktylograficzne znaki dynamiczne

-. Daktylograficzne znaki polskich liter i digrafów

-. Znaki pojęć liczbowych

3. Ideografia – znaki pojęć – 8 h (na 1 h przypadają 2 lekcje)

- lekcja 1 : Kim jesteś?

- lekcja 2 : Czy mnie rozumiesz?
  - lekcja 3 : Gdzie mieszkasz ?
  - lekcja 4 : Czy masz rodzinę?
  - lekcja 5 : Jesteś w szpitalu
  - lekcja 6 : Trzeba zawiadomić rodzinę
  - lekcja 7 : Co się stało ?
  - lekcja 8 : Teraz lekarz cię zbada
  - lekcja 9 : Zmierzymy temperaturę i ciśnienie
  - lekcja 10 : Czy jesteś w ciąży?
  - lekcja 11 : Dlaczego nie słyszysz?
  - lekcja 12 : Jak się teraz czujesz?
  - lekcja 13 : Trzeba zrobić wszystkie badania
  - lekcja 14 : Musi być operacja
  - lekcja 15 : Tu jest twoje łóżko
  - lekcja 16 : Trzeba iść do apteki
4. Powtórzenie materiału, ocena realizacji efektów, ewaluacja- 1h

Metody osiągania efektów:

- Wykład
- Prezentacja multimedialna
- Pokaz
- Praca grupowa

Metody oceny osiągnięcia celów:

- ocena aktywności studenta w trakcie zajęć
- wykonanie pracy kontrolnej
- przygotowanie i zaprezentowanie dialogu w języku migowym na tematy medyczne

Literatura:

1. Szczepankowski B., Koncewicz D., Język migowy w terapii, WSP, Łódź 2012.
2. Rzeźniczak D., Podręcznik do nauki Polskiego Języka Migowego, Migam, Wyd. Poltex, Warszawa 2016.
3. Kosiba O., Grenda P., Leksykon języka migowego, Wyd. Silentium, Bogatynia 2011.
4. Hendzel J. K., Słownik polskiego języka migowego, Wyd., Rakiel, Olsztyn 2000.
5. Słówka PJM 1 poziom elementarny, Wyd. Pitagoras, Rzeszów.
6. Słówka PJM 2 poziom doskonalący, Wyd. Pitagoras, Rzeszów.
7. Słownik PJM medyczny, Wyd. Pitagoras, Rzeszów.
8. Tomaszewski P., Głuchota a zaburzenia zachowania dziecka: wyzwanie dla rodziców słyszących, W: Pisula E., Danielewicz D. (red.), Rodzina z dzieckiem z niepełnosprawnością, Wyd. Harmonia, Gdańsk 2007.
9. Tomaszewski P., Bandurski M., Rozwój językowy i poznawczy dzieci głuchych a strategie wychowawcze ich rodziców, W: Pisula E., Danielewicz D. (red.), Rodzina z dzieckiem z niepełnosprawnością, Wyd. Harmonia, Gdańsk 2007.
10. Aplikacja internetowa „Migaj z nami”
11. Strony internetowe : www.pzg, www.migam.org, www.migaj.pl

Treści edukacyjne szczegółowe

Teoria: Problemy ludzi z uszkodzonym słuchem

Pojęcia związane z niesłyszeniem i niedosłyszeniem

SURDO - od *surdus* łc. – niesłyszający

PEDAGOGIKA- SURDOPEDAGOGIKA: Osobami niesłyszającymi – dziećmi i dorosłymi zajmują się pedagodzy- terapeuci i opiekunowie. Są to pedagodzy specjaliści (dział pedagogiki dotyczący nauczania i wychowania osób z dysfunkcjami) ze specjalnością surdopedagogika (dział zajmuje się osobami niesłyszającymi i niedosłyszającymi) oraz logopedzi – prowadzący naukę wymowy (dział logopedii zajmujący się niesłyszającymi to surdologopedia)

KLASYFIKACJA OSÓB Z USZKODZONYM SŁUCHEM:

Od 1993 roku używa się terminów niesłyszający, niedosłyszający (słabosłyszający- termin dotyczy głównie dzieci, niegdyś istniały szkoły mające w nazwie „szkoła dla dzieci słabosłyszających”.)

1. NIESŁYSZĄCY –tak nazywamy osobę z uszkodzonym słuchem w stopniu uniemożliwiającym odbiór mowy drogą słuchową nawet gdy ma protezę słuchową

2. NIDOSŁYSZĄCY – tak nazywamy osobę z uszkodzonym słuchem w stopniu ograniczającym odbiór mowy drogą słuchową. Taka osoba ma szansę opanować mowę drogą naturalną przy użyciu protez

Osoby niesłyszające od słabosłyszających różni możliwość nauczenia się drogą naturalną mowy.

Klasyfikacja uszkodzenia słuchu:

0. Ubytek słuchu do 20 Db - NORMA
1. LEKKIE - ubytek słuchu 20 – 40 Db
2. UMIARKOWANE – ubytek słuchu 40 – 70 Db
3. ZNACZNE - ubytek słuchu 70 – 90 Db
4. GŁĘBOKIE - ubytek słuchu powyżej 90 Db
5. CAŁKOWITA GŁUCHOTA - powyżej 120 Db

PROBLEMY MEDYCZNE ZWIĄZANE Z USZKODZENIEM SŁUCHU:

Bardzo ważna wczesna diagnoza !

Tylko wczesna diagnoza jest w stanie zapobiegać opóźnieniom rozwojowym które nastąpią jeśli dziecko nie będzie miało dostępu do mowy.

Dziś dziecko jest badane w ramach opieki medycznej, jednakże na terenach zaniedbanych sytuacja nie zawsze jest tak korzystna. Należy obserwować dziecko gdyż wydawane dźwięki mogą być głużeniem. DZIECKO GŁUCHE GŁUŻY ALE NIE GAWORZY ! Dzieci głuche niepełnosprawne intelektualnie głużą nawet do 18- 23 m-ca. Słuch sprawdza położna po urodzeniu oraz pielęgniarka w ramach bilansów rozwojowych. Nie zwalnia to jednak z wyczulenia na każdy przejaw niedosłuchu u dziecka, gdyż taki może pojawić się po infekcji, przy antybiotykoterapii oraz samoistnie. Sprawdzenie słuchu u dziecka jest bardzo proste i nie wymaga specjalistycznych aparatów. Można to zrobić za plecami dziecka powodując dźwięk lub odzywać się do dziecka szeptem z odległości 3 metrów.

2.Konieczność interwencji medycznej i chirurgicznej.

U małego dziecka dochodzi do częstych infekcji uszu, nosa, zatok, gardła. Bakterie i wirusy bardzo szybko przemieścić mogą się do uszu powodując zapalenia i ubytki słyszenia. Infekcje u dzieci i dorosłych powinny być starannie i szybko leczone. Czasami dzieci rodzą się z zarośniętym przewodem słuchowym – konieczna interwencja chirurgiczna.

3.Aparatowanie

Aparaty słuchowe pojawiły się w XX w. Pierwsze były wielkości stołu, następne walizkowe , a wreszcie kieszonkowe. Obecne są malutkie, zauszne i wewnątrzuszne- pudełkowe, zaczepowe, wpuszczane w kanał słuchowy. Każdy aparat musi posiadać procesor oraz przełącznik. Wychwytuje on dźwięki oraz wzmacnia je i kieruje do kanału słuchowego.

Wzmocnienie dopasowuje się do osoby / 30- 60 Db zależnie od klasy aparatu mogą być większe wartości./ Konieczne wczesne wprowadzanie aparatów – ok. 1 r.ż. Nowoczesne aparaty można nosić w każdym wieku. Niestety wiele osób , szczególnie młodych z powodu chęci utrzymania ładnego wyglądu nie noszą aparatów. Starsi ludzie też często tego nie robią, gdyż wchodzi tu względy finansowe oraz wieloletnie przyzwyczajenia.

Niekiedy stosuje się specjalistyczny sprzęt, bezprzewodowy do noszenia na co dzień. Niestety jest on, choć znakomity (działa przy uszkodzeniach ok 90 Db) to bardzo kosztowny- często ok 25 000 zł. Aparatownie kompensuje ubytek słuchu – jest protezą pomocną w rozwoju mowy. Jednakże przy zaburzeniu znacznym i głębokim nie daje pełnej podstawy do rozwoju

mowy.

4. Implant ślimakowy

Jest to elektroniczna proteza montowana w ślimaku. Aktualnie implanty mają wiele elektrod i są wysokospecjalistycznym sprzętem, często dedykowanym do danego pacjenta czy grupy pacjentów. Niegdyś implant był dostosowany tylko do osoby z uszkodzeniem ucha wewnętrznego, obecnie stosuje się go także w pewnych przypadkach głuchoty mieszanej.

Wszczepu dokonuje się obecnie nawet u półrocznych dzieci. Osoba implantowana odzyskuje słuch na zawsze. Przystosowanie to proces do ok. 2 lat. W jego trakcie uczy się normalnie mówić.

5. Zmiany starcze

Z wiekiem mięśnie utrzymujące kosteczki słuchowe degradują się, mięśnie i ścięgna wiotczeją i następuje ubytek słuchu. Jest to zjawisko powszechne- fizjologiczne. Słuch obniża się już od ok. 65-70 r.ż. W starości ok 1/ 5 populacji ma tak duże zaburzenie, że powinna przynajmniej czasowo korzystać z aparatów.

6. Granica między niesłyszeniem a słabo słyszeniem.

Tą granicą jest dostęp do mowy i umiejętność nauczenia się jej w sposób naturalny za pomocą słyszenia przez protezę. Granicą tą w decybelach jest 70 Db. W związku z postępowaniem aparatownia mówimy już o granicy 90 Db.

7. Problemy definicyjne

BIAP- Międzynarodowe Biuro Audifonologii zaleca stosowanie określeń- „osoba z uszkodzonym słuchem”, „ osoba niedosłyszająca” gdyż inne określenia mają wydźwięk perioratyczny.

Słowa Głuchy nie używamy do określenia osoby niesłyszącej- wtedy używa się zaleconych (patrz powyżej) zwrotów. Głuchy pisany z dużej litery to zwrot do osoby przynależnej do nacji Głuchych na całym świecie. Jest to określenie, jak Ślązak, Mazur, Kaszub.

Mówimy więc- Pan nie słyszy, a więc Pan przynależy do Głuchych. Sami Głusi mówią o sobie też w ten sposób. Należy wspomnieć, że często są bardzo dumni ze swojej tożsamości.

PRZYCZYNY GŁUCHOTY:

1. Genetyczne

Gen najczęściej dziedziczony recesywnie, dominująco w zaledwie 5 %. W 95 % nie jesteśmy w stanie przewidzieć czy nastąpi głuchota. Niestety osoby niesłyszące najczęściej zawierają związki małżeńskie między sobą i prawdopodobieństwo przeniesienia genów jest duże.

2. Niegenetyczne

Np. leki (szczególnie antybiotyki z grupy aminoglikozydów- w tym gentamycyna mają duże ototoksyczne działanie), choroby (wszelkiego rodzaju zapalenie, guzy, szczególnie choroby infekcyjne- w tym grypa, która zbiera największe żniwo- jedynym ratunkiem jest wysoka wyszczepialność w grupach ryzyka, na Zachodzie wynosi ona 25 % u nas jedynie 5 %), choroby kobiecy w ciąży spowodowane np. konfliktem serologicznym, różyczką, toksoplazmozą, konsekwencjami promieniowania, oraz zatrucia, urazy mechaniczne i akustyczne- związane z hałasem. Należy pamiętać, że bezpieczny poziom hałasu to do 60-70 Db, niestety wszystkie większe skrzyżowania np. w Łodzi, miejsca publiczne np. markety, szkoły w czasie przerw czy koncerty i dyskoteki mają poziom hałasu szkodliwy i przebywanie tam więcej niż pół godziny- godzinę dziennie daje trwałe uszkodzenia.

PODZIAŁ GŁUCHOTY:

I. Klasyfikacja jest oparta na lokalizacji.

Nie zawsze jest możliwe zlokalizowanie ubytku słuchu.

1. Głuchota przewodzeniowa:

Przewodzenie drogą powietrzną lub kostną zaburzone. Często po infekcjach, uszkodzeniach mechanicznych i w wyniku leków. Ubytek nawet do 60 Db.

2. Głuchota odbiorcza:

Uszkodzenie w uchu środkowym . Zaburzony proces zamiany drgań na impulsy nerwowe, jego przenoszenie. Przyczyną może być różyczka lub inne poważne choroby, Związane jest z głębokim ubytkiem słuchu.

3. Głuchota mieszana:

Ubytki zarówno w przewodzeniu jak i w odbiorze.

4. Głuchota centralna:

Uszkodzenie ośrodków mózgowych

II. Klasyfikacja oparta o czas powstania:

Lingwa - język . Lingwistyka- nauka o języku.

1. Głuchota prelingwalna- przed nauczeniem się mowy
2. Głuchota interlingwalna- głuchota nastąpiła w wieku 2-3 lat. Dziecko ma podstawy języka ale nie opanowało gramatyki.
3. Głuchota postlingwalna- głuchota nastąpiła, gdy dziecko miało opanowany język.

MOWA :

Brak mowy i dźwięków to przebywanie w świecie ciszy. Osoba niesłysząca nie potrafi sama nauczyć się mówić. Gdy to opanuje nie ma kontroli nad swoim głosem i dlatego jego mowa jest zniekształcona, często piskliwa lub zatarta. Często rozwój mowy jest opóźniony nawet o kilka lat. Niesłyszący aby nauczyć się mówić musi ćwiczyć z logopedą: oddech, fonację, artykulację i słuch. Powinien nauczyć się również odczytywać mowę z ust oraz język migowy.

Mowa a myślenie:

Zaburzenie rozwoju mowy wpływa na zaburzenie rozwoju myślenia. Osoba niesłysząca z niewykształconą mową ma duże trudności z pracą intelektualną mimo, że ma prawidłowy mózg. Nie ma narzędzia myślenia jakim jest mowa wewnętrzna. Dlatego osoby niesłyszące często funkcjonują poniżej swoich możliwości. Rzadko wtedy kończą studia i w szkole mają problemy z naukami opartymi o abstrakcję np. nauki ścisłe czy historia. Jeśli niesłyszący nauczy się dobrze funkcjonować intelektualnie jest w stanie kontynuować naukę np. Uniwersytet Gallaudeta w USA czy kadra Krzemowej Doliny

METODY NAUCZANIE OSÓB Z USZKODZONYM SŁUCHEM:

1. Metoda oralna- nauczanie mowy ustnej pomaga w nauczaniu się myślenia

2. Metoda daktylograficzna:

Alfabet palcowy z odmianą dla głuchoniewidomych

3. Metoda oralno – fonogestowa:

Fonogesty wspierają komunikację oralną – umowne gesty wspierają głoski. Sposób ustawienia dłoni / spółgłoski / i miejsce na twarzy / samogłoski /

4. Metoda oralno – migowa:

Język migowy – język natywny, wymyślony przez osoby niesłyszące w wielu odmianach.

Dziś w Polsce używamy PJM- Polskiego Języka Migowego

Język migany – język opracowany dla niesłyszących aby ujednoczyć komunikację / twórca B.

Szczepankowski / SJM- System Językowo- Migowy

Aktualne tendencje w pracy z niesłyszącymi:

1. Wychowanie słuchowe –Zaktywizowanie resztek słuchu- celem jest opanowanie mowy i zaaparatowanie

2. Programy manualne - migi, fonogesty, daktylografia

3. Komunikacja totalna :

Wszelkie formy komunikacji ponieważ są podstawą do rozwoju mowy- komunikacja niewerbalna, system Bliss, system Makaton- systemy obrazkowe, mowa ciała, rysunki, piktogramy- schematyczne rysunki

Pojęcie surdofrenii:

W odpowiedzi na sformułowane pojęcie surdofrenii- podkreślające, że istnieje typowa osobowość głuchego- przeprowadzono badania, w wyniku których stwierdzono, że *„Pomimo stwierżeń, wniosków, jakie wysunięto z dotychczasowych badań osobowości dzieci głuchych, błędem byłoby stwierdzić, że istnieje „typowa osobowość głuchego”. Ludzie głusi różnią się między sobą, a wiąże się to z edukacją, komunikacją i ich doświadczeniem”* (K. P. Meadow)

Głuchota tworzy warunki, które mogą prowadzić do odmiennych (zubożonych) doświadczeń życiowych, a to może przyczynić się do pojawienia problemów w rozwoju psychicznym; jednakże głuchota sama w sobie nie prowadzi do zachwiania rozwoju emocjonalno-społecznego. Ograniczenia w rozwoju mogą być konsekwencją warunków ograniczających zasób doświadczeń osoby głuchej. Można mówić o spirali- trudności komunikacyjne i problemy w zachowaniu dziecka głuchego wzajemnie się nasilają.

Ważnym elementem funkcjonowania psychicznego człowieka jest sprawna i efektywna komunikacja w otoczeniu.

Niektórzy specjaliści wymieniają cechy zachowania osób głuchych wskazujące na ich niedojrzałość społeczną. Są to: impulsywność, sztywność w zachowaniu, egocentryzm (Meadow, 1980). Impulsywność u dzieci głuchych może mieć postać napadów złego nastroju, wybuchów złości, trudności w akceptacji odraczenia gratyfikacji i niepokoju ruchowego; a jej źródłem może być brak wczesnej i pełnej komunikacji z opiekunami.

Umiejętność kontrolowania własnych zachowań impulsywnych wymaga zdolności rezygnacji natychmiastowego zaspokajania oczekiwań oraz antycypowania przyszłych możliwych zdarzeń. Potrzebne jest więc rozumienie i akceptacja, że w danym momencie życzenia nie mogą być zaspokojone. Istnieje więc prawdopodobieństwo, że te trudności osoby głuchej są konsekwencją w rozumieniu komunikatów obejmujących pojęcia czasu. Osoba głucha mająca ograniczony dostęp do Jezuska mówionego jest osadzona głównie w przestrzeni „tu i teraz”,

stąd dalsze ograniczenia w rozumieniu komunikatów dotyczących sytuacji poza czasem bieżącym.

Aby oddziaływać na zachowania impulsywne dzieci głuchych potrzebne jest uzupełnianie komunikacji poprzez zapewnienie kontaktu z językiem migowym, który stwarza szereg możliwości do oznaczenia wszystkich czasów- przeszłego, teraźniejszego i przyszłego. Dzięki użyciu języka migowego powstaje okazja do internalizacji akceptowanych społecznie wzorców zachowań emocjonalnych.

Aby dziecko głuche nie przeżywało frustracji z powodu braku właściwego odczytywania sygnałów płynących od otoczenia potrzebna jest *motherese*- tj. mowa skierowana do dziecka. Taka forma komunikacji ułatwia podtrzymanie kontaktu emocjonalnego z dzieckiem, utrzymuje jego uwagę wzrokową i zapewnia skuteczny odbiór komunikatu. Dzięki temu może zmniejszyć się poziom egocentryzmu, który u osób głuchych może utrzymywać się dłużej ze względu na odroczone nabywanie doświadczeń społecznych ze względu na późniejsze, w stosunku do słyszących rówieśników, rozpoczęcie edukacji przedszkolnej. Dłużej utrzymujący się egocentryzm może być także efektem nadmiernej opiekuńczości ze strony opiekunów, który próbują wyręczyć dziecko w wykonywaniu trudniejszych czynności, ograniczać możliwości nawiązywania kontaktów społecznych i przyznawać mu specjalne przywileje w stosunku do innych rówieśników (np. słyszącego rodzeństwa). Aby nie utrwałać egocentrycznej postawy powinno się traktować dziecko niesłyszące jak jego słyszące rodzeństwo/ rówieśników.

Biorąc pod uwagę, że problemy w zachowaniu dziecka głuchego wynikają ze społecznych warunków, w jakich dochodzi do interakcji pomiędzy nim samym a jego otoczeniem (nie są zaś bezpośrednią konsekwencją głuchoty)- w celu utrwalania właściwych zachowań społecznych zaleca się opiekunom korzystanie z planu A- B- C, gdzie A oznacza sytuację, w jakiej pojawia się określone zachowanie (antecedens), B- konkretne zachowanie (behavior), C- konsekwencje tego zachowania dla dziecka i innych osób (consequences). Opiekunowie, w ramach modelu A- B- C, powinni dbać o wysyłanie rozszerzonych komunikatów, aby ograniczyć impulsywne zachowania (np. twierdzenie „*Nie kupię ci batonika*” warto zastąpić „*Nie kupię ci dzisiaj batonika. Kupię ci go jutro, dobrze?*”).

Aby rozwijać świadomość społeczno- poznawczą oraz empatię należy prowadzić z dzieckiem codzienne rozmowy o uczuciach (i zwracać uwagę na zróżnicowane stany emocjonalne), o wspólnych przeżyciach i zdarzeniach, które je wywołały w dostępnym mu języku.

Sposoby rozumienia głuchoty:

1. Model medyczny

2. Model społeczny
3. Model kulturowy

Model medyczny

Z perspektywy medycznej głuchota pociąga za sobą ograniczenie i społeczną izolację osoby. Głuchota jest niepełnosprawnością sensoryczną i, w ramach modelu medycznego, podejmuje się próby zapobiegania trudnościom wynikającym z niesłyszenia- np. rehabilitacja, protezowanie, zabiegi chirurgiczne. Normą, do której należy dążyć jest zachowanie, język i wartości uznawane przez ludzi słyszących. Podejście to skutkować może zaniżoną samooceną osób niesłyszących, poczuciem wstydu oraz biernymi reakcjami na różne problemy.

Model społeczny

W modelu tym pojęcie niepełnosprawności podlega zmianom w zależności od realiów ekonomiczno- społecznych, tak więc sytuacja osób niesłyszących jest uzależniona od tego, jaki jest stosunek społeczeństwa słyszącego do osób głuchych i języka migowego w danym kraju.

Model kulturowy

W myśl tego modelu głuchota decyduje o przynależności osoby do określonej grupy społecznej. Można wskazać dwa odrębne określenia „głuchy kulturowo” (Głuchy) oraz „głuchy mówiący” (głuchy- tj. identyfikujący się ze słyszącymi). Do osób głuchych kulturowo zaliczani są ci, preferują porozumiewania się językiem migowym i świadomie identyfikują się z wartościami i dorobkiem kulturowym społeczności Głuchych, bez względu na stopień niesłyszenia.

Sposoby wczesnej stymulacji rozwoju kompetencji językowych i komunikacyjnych u dziecka głuchego:

1. Podejście jednojęzyczne
2. Podejście kombinowane
3. Podejście dwujęzyczne

Podejście jednojęzyczne

Podejście to preferuje porozumiewanie ustne bez użycia języka migowego. Główny nacisk kładzie się na stymulację słuchową mającą na celu podnoszenie progu wrażliwości słuchowej oraz kształtowanie umiejętności czytania wypowiedzi z ruchów warg. Osoba głucha od urodzenia jest wzorowana na modelu osoby słyszącej. Opiekunowie, którzy korzystają z tego podejścia z czasem celowo unikają gestykulacji, co w efekcie prowadzi do nadmiernej kontroli zachowań dziecka. Nadmierna koncentracja na nauczaniu dziecka głuchego mowy dźwiękowej zaburza rozwój psychiczny dziecka.

Podójście kombinowane

Ułatwia osobie głuche jod urodzenia opanowanie opanowanie kompetencji językowej w języku polskim za pomocą SJM- systemu języka migowego. Podójście to umożliwia także osobie głuchej identyfikację z Kulturą Głuchych poprzez codzienne kontakty z innymi osobami głuchymi.

Podójście dwujęzyczne

Jest ono ukierunkowane na rozwój immersji, tj. zanurzenie dziecka z pierwszym językiem (językiem migowym) w drugim języku (język mówiony). Można to podójście spotkać w środowiskach/ krajach, gdzie akceptuje się język migowy. Dwujęzyczność sprzyja zmniejszeniu problemów emocjonalno- społecznych osób niesłyszących.

Daktylografia- Opisy znaków alfabetu i liczebników głównych

wykonywanych ręką dominującą-najczęściej prawą ręką

<u>Znak</u>	<u>Opis wykonania</u>
<u>A</u>	Dłoń jest zaciśnięta w pięść. Płaszczyzna czołowa znaku jest skrzycona w stosunku do kierunku przekazywania o ok. 30 st. Jest to pozycja klasyczna.
<u>L</u>	znak wykonywany w pozycji klasycznej. Kciuk i palec wskazujący są wyprostowane i prostopadłe do siebie, pozostałe palce zamknięte w pięść. Ćwiczenia: Ala, lala
<u>I</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Mały palec wyprostowany, pozostałe zamknięte jak w znaku litery A. Ćwiczenia: lilia, alalia
<u>B</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Wszystkie palce są wyprostowane i końce mają skierowane do góry. Ćwiczenia: bal, baba, balia, biblia
<u>R</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Ostatni człon palca środkowego jest ukryty za placem wskazującym, ale nie przechodzi na drugą stronę. Oba palce są wyprostowane. Kciuk przytrzymuje palec serdeczny i mały. Ćwiczenia: lira, bar, Barbara, rabarbar
<u>W</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Kciuk przytrzymuje mały palec, pozostałe palce są wyprostowane i rozstawione. Ćwiczenia: lawa, larwa, willa, awaria
<u>E</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Wszystkie palce są wyprostowane poziomo i zetknięte końcami tak, że tworzą „dzióbek”. Ćwiczenia: lew, bela, rewia, barwa, werbel
<u>Y</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Kciuk przytrzymuje palec środkowy i serdeczny. Palce wskazujący i mały są wyprostowane i rozstawione. Ćwiczenia: ryba, bary, rywal, wywar
<u>C</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Palce środkowy, serdeczny i mały są zamknięte w pięść; kciuk i palec wskazujący są lekko zgięte i tworzą kształt zbliżony do graficznego zapisu litery C. Ćwiczenia: cal cera, car, caryca, baca

<u>P</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Palce wskazujący i kciuk są wyprostowane poziomo i stykają się końcami. Pozostałe palce są zamknięte w pięść. Ćwiczenia: paw, prawica, wyprawa, piewca, palec
<u>O</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Kciuk i palec wskazujący są zgięte i tworzą kształt zbliżony do graficznego zapisu litery „O”. Pozostałe palce są wyprostowane. Ćwiczenia: pora, opal, obawa, rower
<u>S</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Palec wskazujący jest zgięty pod kątem prostym i dotyka końcem środka kciuka. Pozostałe palce są wyprostowane, jak w znaku litery „O”. Ćwiczenia: proces, sprawa, serce, prasa
<u>T</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Palec wskazujący jest zgięty w nasadzie i ukryty za kciukiem, który krzyżuje się. Ćwiczenia: trawa, strawa, strona, tablica
<u>M</u>	Prawa ręka zgięta w nasadzie palców. Palce są wyprostowane. Ręka ustawiona kaniem do podłogi, a grzbietami wyprostowanych palców do przodu. Palce są złączone, z wyjątkiem kciuka, który jest skierowany do góry. Ćwiczenia: rama, pomoc, pomost, termos, emalia
<u>N</u>	Palce serdeczny i mały są zgięte i dotykają końcami wnętrza dłoni. Kciuk, palec środkowy i wskazujący są wyprostowane, jak w znaku litery „M”, przy czym kciuk jest skierowany do góry, zaś palce wskazujący i środkowy złączone i skierowane w bok. Ćwiczenia: remont, brylant, rewolwer, monitor, strona
<u>U</u>	Ramię i przegub znajdują się w pozycji klasycznej, natomiast dłoń z wyprostowanymi i rozstawionymi palcami środkowym i serdecznym jest zgięta w przegubie do przodu tak, że wyprostowane palce są skierowane nieco w lewo w dół. Kciuk przytrzymuje pozostałe palce. Ćwiczenia: mumia, biuro, ubranie, autobus
Znaki dynamiczne	
<u>K</u>	W fazie początkowej dłoń ustawiona kaniem do przodu, pionowo, końcami palców w górę. Palce: kciuk, wskazujący i środkowy wyprostowane i rozstawione, pozostałe dwa palce zgięte tak, że końcami dotykają dłoni. Ruch polega na lekkim przegięciu dłoni w przegubie do przodu. Ćwiczenia: koniak, kartka, kłamka, klatka
<u>G</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. W fazie początkowej kciuk przytrzymuje koniec palca środkowego z lekkim napinaniem; pozostałe palce wyprostowane i rozstawione. Ruch polega na wykonaniu „pstryknięcia”- energicznym puszczeniu palca środkowego przez kciuka. Ćwiczenia: grabie, skarga, kilogram, gramatyka
<u>F</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. W fazie początkowej kciuk przytrzymuje palec wskazujący, który jest zgięty tylko w nasadzie (cały palec jest wyprostowany). Pozostałe palce są swobodnie wyprostowane i złączone ze sobą. Ruch polega na przesunięciu całego układu po łuku pionowym w prawo na odległość ok. 20 cm. Ćwiczenia: profil, ofiara, morfina, afera
<u>Z</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Palec wskazujący wyprostowany

	rysuje w powietrzu „z” w dół. Pozostałe palce przytrzymuje kciuk. Ćwiczenia: muzeum, muzealnik, bazar, pazur
<u>D</u>	Układ palców w fazie początkowej jak w znaku litery „z”- palec wskazujący wyprostowany, kciuk przytrzymuje pozostałe palce, kant dłoni zwrócony w dół, grzbiet skierowany do przodu. Palce wskazujący wskazuje w lewo, nieco w górę. Dłoń wykonuje półobrót w przegubie do pozycji klasycznej w ten sposób, że koniec palca wskazującego rysuje w powietrzu lustrzane odbicie cyfry „6” pisanej od środka cyfry. Ćwiczenia: drewno, budzik, rodzina, inwalida
<u>H</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. W fazie początkowej kciuk przytrzymuje zamknięte palce serdeczny i mały, natomiast palce wskazujący i środkowy są zgięte w obu „kolankach”. Dłoń wykonuje ruch pionowy w dół o długości ok. 15 cm. Ćwiczenia: handel, harpun, harmider, bohater
<u>J</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. W fazie początkowej układ palców i pozycja dłoni, jak w znaku litery „i”, ruch owalny w dół, łukiem w lewo (bez przekręcania nadgarstka), w kształcie litery J. Ćwiczenia: jezdnia, zajezdnia, jedwab, jarmark
Znaki polskich liter i digrafów	
<u>Ł</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej na bazie znaku litery „L”. w fazie początkowej układ palców i pozycja dłoni jak w znaku litery „L”. należy wykonać ruch poziomy dłoni w prawo o długości ok. 10 cm. Ćwiczenia: jemiola, jabłko, rozdział, hejnał
<u>Ą</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej na bazie znaku litery „A”. W fazie początkowej układ palców i pozycja dłoni jak w znaku litery „A”. dłoń wykonuje ruch po małym okręgu pionowym w dół i prawo, o średnicy ok. 10 cm. Ruch w znaku przypomina ruch wykonywany przy pisaniu ogonka w literze „ą”. Ćwiczenia: okrąg, trąba, pociąg, wyciąg
<u>Ę</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej na bazie znaku litery „E”. W fazie początkowej układ palców i pozycja dłoni jak w znaku litery „E”. dłoń wykonuje ruch po małym okręgu pionowym w dół i prawo, o średnicy ok. 10 cm. Ruch w znaku przypomina ruch wykonywany przy pisaniu ogonka w literze „ę”. Ćwiczenia: węgiel, dziecię, klęska, mięso
<u>C, Ś, Ń, Ó</u>	Znaki są tworzone na bazie znaków liter „c, s, n, o”. pozycja początkowa jest identyczna jak w przypadku znaku bazowego. Dłoń wykonuje ruch pionowy w dół, na odległość ok. 15 cm całym układem dłoni. Ćwiczenia: jakość, maść, dłoń, ból
<u>Ż</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Pozycja początkowa jak w znaku litery „Z”. ruch w pierwszych dwóch fazach jest taki sam jak w znaku litery „Z”. w fazie trzeciej ręka zgina się w przegubie i przesuwa w dół o ok. 15 cm. Ćwiczenia: groźba, koźlą, źrebak, gwóźdź
<u>Ź</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Pozycja początkowa jak w znaku litery „Z”. trzy kolejne fazy ruchu wykonuje się tak samo jak w znaku litery „Z”, a następnie stawia się „kropkę” końcem palca wskazującego skierowanym do przodu nad narysowanym w powietrzu zygakiem symbolizującym „Z”. Ćwiczenia: żałoba, pożądanie, bandaż, zółw

<u>Ch</u>	znak wykonywany w pozycji klasycznej. Układ palców stanowi połączenie znaków liter „C” i „H”- kciuk, palce wskazujący i środkowy zgięte. Pozostałe palce zamknięte, ruch jak w znaku litery „H”. Ćwiczenia: ucho, chochła, puchar, strach
<u>Cz</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Układ palców identyczny, jak w znaku digrafu „CH” wykonuje ruch do przodu, nieco w lewo, na odległość ok. 10 cm z energicznym zatrzymaniem dłoni. Ćwiczenia: czapka, czapla, rączka, paczka
<u>Sz</u>	Znak wykonywany w pozycji dłoni podobnej do znaku litery „K”.. dłoń ustawiona pionowo, kantem do przodu; palce ustawione jak w znaku litery „B”. Dłoń wykonuje ruch poprzeczny na długość ok. 10 cm i energicznie zatrzymuje się. Ćwiczenia: maszynista, płaszczyk, paczuszka, szyszka
<u>Rz</u>	Znak wykonywany w pozycji klasycznej. Układ palców jak w znaku litery „R”. dłoń wykonuje ruch w dół jak w znaku litery „R”. Ćwiczenia: orzech, wrzesień, marzec, brzuch

Znaki Liter

Liczebnik	Opis wykonania
Od 1 do 5	Znaki liczebników głównych od 1 do 5 wykonuje się prawą ręką ustawioną grzbietem do przodu, przed prawą stroną klatki piersiowej, na wysokości ok. 10 cm poniżej barku. Odpowiednio ustawioną dłoń z właściwą liczbą wyprostowanych palców przesuwa się bardzo krótkim ruchem do przodu, z równoczesnym wypowiedzeniem nazwy liczby. Palce są wyprostowane i szeroko rozstawione. <ul style="list-style-type: none"> 1- Kciuk skierowany końcem górę 2- Kciuk i palec wskazujący 3- Kciuk, palec wskazujący i środkowy 4- Palec wskazujący, środkowy, serdeczny i mały 5- Wszystkie palce
Od 6 do 9	Znaki liczebników głównych do 6 do 9 wykonuje się obiema rękoma ustawionymi wnętrzami do przodu. Lewa ręka w każdym z tych znaków pokazuje 5 wyprostowanych i rozstawionych palców, prawa ręka uzupełnia liczebnik wyprostowanymi palcami wg zasad dla liczebników od 1 do 4. W trakcie ruchu dłoni do przodu wymienia się nazwę liczby.
10	Obie ręce z wyprostowanymi i rozstawionymi palcami, lekko zgiętymi do środka w nasadach, zderzają się dwukrotnie końcami odpowiadających sobie palców. Nazwę liczby wypowiada się sylabami w rytmie zderzeń palców.
Od 11 do 15	Znaki liczebników głównych od 11 do 15 są znakami dynamicznymi. Otwarta lewa ręka z wyprostowanymi palcami i odstawionym kciukiem skierowana wnętrzem w górę, stanowi podstawę dla przesuwanej się po niej do przodu prawej ręki. Prawa ręka, w ustawieniu odpowiadającym odpowiednio znakom liczb: 1, 2, 3, 4, 5, przesuwa się nasadą dłoni po wnętrzu dłoni lewej ręki, w pozycji nieco uniesionych w górę wyprostowanych palców, tak aby odbiorca mógł łatwo je policzyć. Nazwę liczby wymawia się w momencie wykonywania ruchu przesuwania.
Od 16 do 19	W znakach liczebników głównych od 16 do 19 lewa ręka jest otwarta, ustawiona pionowo, wnętrzem do przodu, końcami wyprostowanych palców skierowanymi w górę. Prawa ręka w ustawieniu palców odpowiadającym znakom liczb: 1, 2, 3, 4 (odpowiednio dla: 16, 17, 18, 19) uderza wewnętrzną stroną dłoni ruchem do tyłu w ten sposób, aby wyprostowane palce prawej ręki wystawały z lewej strony poza obrys lewej dłoni. Nazwę liczby wymawia się tak, aby akcent wyrazowy pokrywał się z momentem zetknięcia się rąk.
Od 20 do 59	Znaki liczebników głównych 20, 30, 40, 50 wykonuje się w następujący sposób: lewa ręka zamknięta w pięść jest ustawiona na wysokości żołądka, kantem dłoni w dół, służąc jako podstawa do wykonywanych prawą ręką właściwych znaków. Prawa ręka, również ustawiona kantem w dół, znajduje się nad lewą dłonią, w ustawieniu palców odpowiadającym odpowiednio znakom liczb: 2, 3, 4, 5 (odpowiednio dla 20, 30, 40, 50), uderza z góry krawędzią ostatniego wyprostowanego palca w lewą pięść. Nazwę liczby wymawia się tak, aby akcent wyrazowy pokrywał się z momentem zetknięcia się rąk. Znaki liczebników głównych 21-29, 31- 39, 41- 49 oraz 51- 59 są znakami złożonymi z dwóch znaków elementarnych- dziesiątek i jedności, zgodnie z podobnie składaną nazwą liczby.
Od 60 do 99	Znaki liczebników głównych: 60, 70, 80, 90 wykonuje się w następujący sposób: lewa ręka zamknięta w pięść jest ustawiona przed środkiem klatki

	<p>piersiowej i nieco bliżej ciała, przy czym kant dłoni jest tak uniesiony, że jest prawie skierowany do przodu. Prawa ręka, ustawiona również kaniem w dół, znajduje się pod lewą dłonią, w ustawieniu palców odpowiadającym odpowiednio znakom liczb: 1, 2, 3, 4 9odpowiednio dla liczb: 60,1 70, 80, 90), uderza od dołu kaniem nasady kciuka w przegub lewej reki. Nazwę liczby wymawia się tak, aby akcent wyrazowy pokrywał się z momentem zetknięcia się rąk.</p> <p>Znaki liczebnik ów głównych 61- 69, 71- 79, 81- 89 oraz 91- 99 są znakami złożonymi z dwóch znaków elementarnych- dziesiątek i jedności, zgodnie z podobnie składaną nazwą liczby.</p>
100	<p>Znak dynamiczny. Układ palców podobny jak w znaku litery „C”, z tym że kciuk jest wyprostowany. W fazie początkowej ręka znajduje się przy prawym obojczyku, skierowana kaniem w dół, a grzbietem do przodu. Ręka wykonuje pół obrotu do przodu, do pozycji klasycznej znaków liter, z energicznym zatrzymaniem. Nazwę liczby wymienia się w momencie wykonywania ruchu.</p>
Od 101 do 199	<p>Znaki te są złożone z dwóch lub trzech znaków elementarnych, z dopasowaniem elementu miganego do wymawianej równocześnie nazwy liczby.</p>
200, 300, 400, 500, 600, 700, 800, 900	<p>Znaki te wykonuje się w układach palców odpowiednio jak w znakach od 2 do 9, ale zawsze w ustawieniu wnętrzami do przodu. Ruch polega na szybkim zgięciu, wyprostowaniu i ponownym zgięciu tych palców, które w początkowej fazie były wyprostowane (liczba setek).</p> <p>Nazwę liczby wymienia się zgodnie z rytmem zginania palców (w wyrazach dwusylabowych) lub w momencie zgięcia, rozgięcia i ponownego zgięcia palców (w wyrazach trzysylabowych).</p>
Od 201 do 999	<p>Znaki te, podobnie jak inne znaki liczbowe złożone, są składane z dwóch lub trzech znaków elementarnych, z dopasowywaniem elementu miganego do wymawianej równocześnie nazwy liczby.</p>
1000	<p>Znak dynamiczny wykonywany prawą ręką w układzie palców jak w znaku litery „M”. w fazie początkowej ręka znajduje się przed prawym obojczykiem, skierowana końcami palców w lewo w dół. Ruch wykonuje się wzdłuż tego kierunku (po przekątnej klatki piersiowej), prawie do wysokości pasa (ok. 25 cm.) z równoczesnym wymawianiem liczby. Znak ten zazwyczaj poprzedza się znakiem określającym liczbę tysięcy.</p>
1milion	<p>Znak dynamiczny wykonywany prawą ręką w układzie palców jak w znaku litery „M”. W fazie początkowej ręka znajduje się przed lewą stroną klatki piersiowej, skierowana końcami palców w lewo w dół. Ręka wykonuj ruch poprzeczny w prawo, do pozycji symetrycznej przed prawa stroną klatki piersiowej. W fazie końcowej końce palców są opuszczone w dół. Ruch towarzyszy równoczesnemu wymawianiu liczby. Znak ten powinien być poprzedzony znakiem określającym liczbę milionów.</p>
Zero	<p>Znak dynamiczny w pozycji klasycznej alfabetu palcowego, z układem palców jak w znaku litery „O”. ręka wykonuje ruch do przodu (ok. 10 cm.) z energicznym zatrzymaniem zsynchronizowanym z wymową.</p>

Ideografia- opisy znaków pojęć

Opisy znaków są podane dla osób praworęcznych.

Lekcja 1- Kim jesteś?	
Głuchy	PUm ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, dotyka końcami wyprostowanych palców prawego ucha.
Głuchoniemy	PUm ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, dotyka końcami wyprostowanych palców prawego ucha, a następnie podbródka, odwracając się grzbietem dłoni do przodu. UWAGA!- mówimy przy tym tylko głuchy.
Czy	PCz ustawiona pionowo, wnętrzem dłoni do przodu, przed prawym obojczykiem, wykonuje ruch w prawo na odległość ok. 15 cm, z energicznym zatrzymaniem.
Jest/ być	PA ustawiona poziomo, wnętrzem w dół, a kantem dłoni do przodu, przed środkiem klatki piersiowej, przesuwana się do przodu po wierzchu LA ustawionej kantem w dół.
Są	PA leży na LA przed środkiem klatki piersiowej (obie dłonie ustawione poziomo, złożone wnętrzami, ramiona prostopadłe). Ruch polega na zmianie położenia dłoni, które ocierają się cały czas o siebie, obracają się tak, że na końcu LA leży na PA.
Móc/ można (x2)	PM i LM ustawione poziomo, końcami palców w dół, a grzbietami palców do przodu, symetrycznie przed klatką piersiową, oddalone od siebie o ok. 30 cm, wykują razem niewielki ruch w dół, nieco do wewnątrz. W znaku „można” ruch wykonywany jest dwukrotnie.
Mowa/ mówić	P5 ustawiona pionowo, grzbietem dłoni do przodu, na wysokości szyi, wykonuje swobodne ruchy wahadłowe palcami przyłożonymi do podbródka pionowo, końcami palców w górę (tak, aby nie zasłaniały ust).
Powiedzieć	PZ ustawiona pionowo, grzbietem dłoni do przodu, na wysokości szyi, dotyka końcem palca wskazującego dolnej wargi, a następnie wykonuje ruch łukiem do przodu, z energicznym zatrzymaniem w pozycji poziomej, grzbietem w dół.
Migać/ migowy	L5 i P5 ustawione kantami dłoni w dół, a końcami palców do przodu, nieco w górę przed środkiem klatki piersiowej, równoległe do siebie, w odległości ok. 15 cm, wykonują ruchy po okręgach pionowych do przodu.
Umieć/ wiedzieć	PBk ustawiona ukośnie, grzbietem dłoni do przodu, dotyka końcami palców środka czoła.

Nie umieć/ nie wiedzieć	PM ustawiona kantem dłoni w dół, a grzbietem do przodu, przed lewą stroną czoła, przesuwa się z lewej strony na prawą.
Na	Znak wykonywany prawą ręką na podstawie lewej dłoni (LBk), przed środkiem klatki piersiowej- PNw ustawiona poziomo, grzbietem dłoni w górę, przed środkiem klatki piersiowej, uderza palcem wskazującym i środkowym pionowym ruchem z góry w otwartą lewą dłoń.
Pisać	Znak wykonywany prawą ręką na podstawie lewej dłoni (LBk), przed środkiem klatki piersiowej- PE ustawiona poziomo, grzbietem dłoni w górę, końcami palców przesuwa się dwukrotnie wzdłuż otwartej lewej dłoni od nasady do końców palców, imitując rysowanie kresek na dłoni.
Napisać	Znak złożony- płynne połączenie znaków „na” oraz „pisać”.
Podpisać	Znak wykonywany prawą ręką na podstawie z otwartej lewej dłoni (LBk), przed środkiem klatki piersiowej- PE ustawiona poziomo, grzbietem dłoni do góry, końcami palców kreśli duże „3” na otwartej lewej dłoni.
Nazwisko/ nazywać/ nazwa	P1 ustawiona poziomo, wnętrzem dłoni w dół, przed czołem, rysuje dwukrotnie końcem kciuka ruchem w dół pionowa kreskę na środku czoła
Imię	Pik ustawiona poziomo, wnętrzem w dół, przed środkiem opuszczonego w dół ramienia, dwukrotnie ruchem w górę rysuje na tym ramieniu końcem kciuka pionowa kreskę
Się	P1 ustawiona poziomo, kantem dłoni do przodu dotyka prostopadle końcem kciuka klatki piersiowej u góry po lewej stronie, a następnie na dole po stronie prawej na wysokości biodra.
Lekcja 2- Czy ty mnie rozumiesz?	
Mężczyzna	PZ ustawiona pionowo, wnętrzem dłoni do przodu, przesuwa się dwukrotnie do przodu po prawym policzku. UWAGA- gdy znak występuje jako przedznak migowy płci, wówczas jest wykonywany jednokrotnie.
Pan	Znak dwuelementowy- jako przedznak wykonuje się fakultatywnie znak „mężczyzna”, a jako element główny- znak, w którym LO i PO ustawione kantami dłoni w dół, a grzbietami do przodu, nieco na zewnątrz, dotykają symetrycznie pasa po obu stronach
Kobieta	PO ujmuję koniec prawego ucha i lekko dwukrotnie nim potrząsa. UWAGA- jeśli znak występuje jako przedznak migowy płci, wówczas potrząśnięcie jest pojedyncze.
Pani	Znak dwuelementowy- jako przedznak wykonuje się fakultatywnie znak „kobieta”, a jako element główny- znak, w którym LO i PO ustawione kantami dłoni w dół, a grzbietami do przodu, nieco na zewnątrz, dotykają symetrycznie pasa po obu stronach.
Słyszeć/ słyszący	PZ ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, obok prawego ucha, dotyka go dwukrotnie końcem palca wskazującego ruchem w przegubie.

Widzieć	PU ustawiona pionowo, grzbietem dłoni do przodu, na wysokości twarzy, ustawiona końcami wyprostowanych palców u nasady nosa, po obu jego stornach przesuwa się do przodu
Rozum/ rozumieć	PR ustawiona ukośnie, grzbietem dłoni do przodu, przed prawą stroną czoła, dotyka dwukrotnie końcami wyprostowanych palców czoła po prawej stronie.
Dobry/ dobrze	PO ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, na wysokości twarzy, dotyka podbródka miejscem styku końca palca wskazującego i kciuka, a następnie odsuwa się o ok. 15 cm do przodu, z energicznym zatrzymaniem.
Ja	Palcem wskazującym wskazać siebie, dotykając końcem palca środka klatki piersiowej.
Mnie/ mi	PM ustawiona kantem dłoni w dół, grzbietem do przodu, a końcami wyprostowanych palców do tyłu dotyka końcami palców środka klatki piersiowej.
Co/ coś	PC ustawiona pionowo, wnętrzem dłoni do przodu, przed prawym obojczykiem, wykonuje ćwierćobrót wokół osi przedramienia do pozycji kantem dłoni do przodu, z energicznym zatrzymaniem.
Jak/ jaki (x 2)	PI ustawiona pionowo, wnętrzem dłoni do przodu, przed prawym obojczykiem, wykonuje ćwierćobrót wokół osi przedramienia do pozycji kantem dłoni do przodu.
Sobie/ siebie	P1 ustawiona poziomo, kantem dłoni do przodu, dotyka dwukrotnie prostopadłe końcem kciuka środka klatki piersiowej, za każdym razem „ryzując krótką kreskę” w prawo.
Sam	P1 ustawiona ukośnie, kantem dłoni do przodu, dotyka prostopadłe końcem kciuka klatki piersiowej u góry po lewej stronie, a następnie przesuwa się długim ruchem po przekątnej w dół na prawo, cały czas dotykając korpusu końcem palca.
Lekcja 3- gdzie mieszkasz?	
Gdzie	L5 i P5 ustawione poziom, wnętrzami dłoni w górę, symetrycznie na wysokości pasa, w odległości ok. 30 cm od siebie, wykonują równocześnie dwukrotny ruch poziomy na zewnątrz i do wewnątrz. Towarzyszy temu pytający wyraz twarzy.
Mieszkać	PB ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, lekko odchyłona w przegubie, przykłada się wnętrzem do prawego policzka i lekko przechyla głowę w prawo.
Adres	Znak dwuelementowy- jako przedznak fakultatywnie wykonuje się znak „mieszkać”, a jako element główny- znak, w którym PA ustawiona kantem dłoni w dół dwukrotnie uderza z góry w otwartą lewą dłoń LBk.

Ulica	LBk i PBk ustawione kantami dłoni w dół, a końcami palców do przodu, na wysokości klatki piersiowej, symetrycznie i równoległe, oddalone od siebie o ok. 30 cm, wykonują razem dwukrotnie ruch do przodu.
Dom	Znak statyczny- PB i LB, ustawione ukośnie, kantami dłoni do przodu, symetrycznie przed środkiem klatki piersiowej, stykają się końcami palców wskazujących, środkowych i serdecznych
Numer	PZ ustawiona pionowo przed środkiem klatki piersiowej, kaniem dłoni do przodu, uderza dwukrotnie ruchem do tyłu kaniem palca wskazującego w grzbiety palców LA, ustawionej kaniem dłoni w dół.
Mieć	<p>Poszczególnym osobo czasu terażniejszego czasownika „mieć” odpowiadają różne znaki migowe</p> <p>Mieć/ mam PB ustawiona kaniem dłoni w dół, grzbietem do przodu, przed środkiem klatki piersiowej, przesuwa się nieco do przodu w stronę osoby, do której mówimy.</p> <p>Masz PB ustawiona pionowo, wnętrzem dłoni do przodu, przed prawą stroną klatki piersiowej, przesuwa się nieco do przodu, w stronę osoby, do której mówimy.</p> <p>Ma Jak w znaku „masz”- ruch wykonuje się w stronę osoby, o której mówimy. UWAGA!- w przypadku ogólnym ruch wykonujemy w prawo.</p> <p>Mamy PB ustawiona kaniem dłoni w dół, przed środkiem klatki piersiowej, dwukrotnie kładzie się na niej krótkimi ruchami wnętrzem dłoni</p> <p>Macie PB ustawiona pionowo, wnętrzem dłoni do przodu , przed prawą stroną klatki piersiowej, przesuwa się dwukrotnie nieco do przodu, wykonując kolejne ruchy obok siebie, przemieszczeniem dłoni pomiędzy ruchami nieco w prawo.</p> <p>Mają Podobnie, jak w znaku „macie”, z tym że ruchy kierujemy przed siebie, nieco w prawo.</p>
Nie mieć	PBz ustawiona kaniem dłoni w dół, a grzbietem do przodu, po lewej stronie podbródka, przesuwa się na prawa stronę.
Jeszcze	PE wykonuje ruch jak w znaku daktylograficznym litery „E”.
Już	Znak wykonywany prawą ręką na podstawie z otwartej lewej dłoni (LBk) przed środkiem klatki piersiowej- PBk ustawiona kaniem dłoni w dół, a końcami palców do przodu w lewo uderza prostopadle kaniem dłoni z góry w otwartą lewą dłoń.

Tylko	Znak wykonywany prawą ręką na podstawie z otwartej lewej dłoni (LBk) przed środkiem klatki piersiowej- PBk ustawiona kantem dłoni w dół, a końcami palców do przodu w lewo uderza prostopadłe kantem dłoni z góry w otwartą lewą dłoń i energicznie odbija się od niej, wracając do punktu wyjścia.
Osoba	PZ i L ustawione kantami dłoni w dół, a końcami palców do tyłu, symetrycznie w odległości ok. 30 cm od siebie, dotykają końcami palców klatki piersiowej po swoich stronach i obsuwają się w dół o ok. 20 cm.
Dowód osobisty	Znak złożony, w którym występuje płynne połączenie znaku, gdzie LZ i PZ ustawione kantami w dół, a końcami palców do przodu, symetrycznie przed klatką piersiową, w odległości ok. 15 cm od siebie, wykonują dwukrotnie ćwierćobroty względem osi palców wskazujących oraz znaku „osoba”.
Dać/ dawać/ danie	PM ustawiona kantem dłoni w dół, a grzbietem do przodu dotyka końcami palców środka klatki piersiowej, a następnie wykonuje ruch po łuku pionowym do przodu, przechodząc w PBk i odwracając się wnętrzem w górę.
Lekcja 4- Czy masz rodzinę?	
Rodzina	L3 i P3 ustawione poziomo, wnętrzami dłoni w dół, a końcami palców do przodu, nieco do wewnątrz, wykonują ruchy po okręgach poziomych do wewnątrz.
Ojciec/ tata	PUm ustawiono poziomo, kantem dłoni do przodu, przed twarzą, dotyka kolejno środkiem palca wskazującego środka czoła i podbródka.
Matka/ mama	PUm ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu przed twarzą dotyka kolejno ostatnim członem palca wskazującego środka podbródka, a następnie prawego policzka.
Rodzice	Znak złożony- płynne, nieco skrócone połączenie znaków „tata” i „mama”. Pum dotyka kolejno czoła (poziomo), podbródka (ukośnie) i prawego policzka (pionowo).
Ty	Palcem wskazującym prawej ręki wskazać na rozmówcę.
Ci/cię/ ciebie/ tobie	PC ustawiona kantem dłoni w dół, zwrócona końcami kciuka i palca wskazującego w stronę rozmówcy, opuszcza się w dół.
Mój	PT ustawiona ukośnie, końcami palców w górę, kantem dłoni do przodu przed środkiem klatki piersiowej, dotyka go małym ruchem do tyłu.

Twój	PT ustawiona ukośnie, końcami palców w górę, a kantem dłoni do przodu przed środkiem klatki piersiowej, wykonuje mały ruch do przodu.
Małżeństwo	PB ustawiona 15 cm przed LB. Obie dłonie przed środkiem klatki piersiowej, skierowane kantami w dół, a grzbietami do przodu. PB wykonuje ruch do tyłu do zetknięcia się z LB. UWAGA! Znaki „mąż”, „żona” poprzedza się przedznakiem płci.
Dziecko (niemowlę)	PB ustawiona poziomo, wnętrzem dłoni w górę, leży na przedramieniu tak samo ustawionej LB, która podpira przedramię PB. Ruch poprzeczny w prawo i lewo, jak przy kołysaniu dziecka.
Dziecko (większe)	PI ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, przed prawym obojczykiem, wykonuje dwukrotnie mały ruch w dół.
Dzieci	PB ustawiona poziomo, wnętrzem dłoni w dół, a końcami palców do przodu, na wysokości pasa, po prawej stronie, pokazuje dwukrotnie ruchem w prawo obok siebie „wzrost dzieci”- wyższego i niższego.
Syn/ córka	Znak dwuelementowy- jako przedznak wykonuje się fakultatywnie odpowiednio znak „mężczyzna”/ „kobieta, a jako element główny- znak, w którym PO ustawiona poziomo, wnętrzem dłoni w dół, a kantem do przodu, dotyka złączeniem palców prawej strony klatki piersiowej i obsuwa się po niej krótkim ruchem w dół.
Rodzeństwo/ siostra	brat/ LZ i PZ ustawione poziomo, wnętrzami dłoni w dół, a końcami palców wskazujących do przodu, symetrycznie przed środkiem klatki piersiowej, przesuwiają się na przemian dwukrotnie do przodu i do tyłu, ocierając się o siebie kantami palców wskazujących. Uwaga! Znak „brat” i „siostra” poprzedza się przedznakiem płci.
Dzisiaj	LO i PO ustawione kantami dłoni w dół tak, że przedramiona są równoległe do siebie, symetrycznie przed klatką piersiową, w odległości ok. 30 cm od siebie, wykonują razem krótki ruch w dół z energicznym zatrzymaniem.
Teraz	PT i LT ustawione kantami dłoni w dół tak, że przedramiona są równoległe do siebie, symetrycznie przed klatką piersiową, w odległości ok. 30 cm od siebie, wykonują razem dwukrotnie krótki ruch w dół z energicznym zatrzymaniem.
w/ we	LBk i PBk ustawione przed środkiem klatki piersiowej tak, że prawa dłoń jest ułożona poziomo, wnętrzem w dół, a lewa kantem dłoni w dół, „wchodzą w siebie”, stykając się miejscami pomiędzy nasadami palców wskazujących i kciuków.

Lekcja 5- Jesteś w szpitalu

Szpital	LB i PB ustawione ukośnie grzbietem dłoni do przodu, nieco w górę, symetrycznie przed twarzą w odległości ok. 15 cm od siebie, dotykają końcami palców po swoich stronach najpierw czoła, a następnie, rozsuwając się, opuszczając i lekko zginając- „dołków strzeleckich”.
Wypadek	LC i PC wnętrzami w dół i kantami dłoni na zewnątrz, ustawione po obu stronach na wysokości pasa, wykonują ruch wokół osi przedramienia i w przegubach, odwracając się do pozycji wnętrzami dłoni do góry i kantami dłoni do wewnątrz na wysokości ramion.
Wczoraj	P1 ustawiona pionowo, wnętrzem dłoni do przodu, nieco Wlewo, obok twarzy, dotyka prostopadle końcem kciuka prawego policzka, a następnie odsuwa się poziomym łukiem w prawo do tyłu.
Przedwczoraj	P2 ustawiona pionowo, wnętrzem dłoni do przodu, nieco Wlewo, obok twarzy, dotyka prostopadle końcem kciuka prawego policzka, a następnie odsuwa się poziomym łukiem w prawo do tyłu.
Trzy dni temu	P3 ustawiona pionowo, wnętrzem dłoni do przodu, nieco Wlewo, obok twarzy, dotyka prostopadle końcem kciuka prawego policzka, a następnie odsuwa się poziomym łukiem w prawo do tyłu.
Zaraz	PZ ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, przed prawym obojczykiem, wykonuje dwukrotnie krótki ruch do przodu.
Przychodzić/ przyjść	PZ ustawiona pionowo, grzbietem dłoni do przodu, powyżej prawego obojczyka, wykonuje ruch po łuku pionowym za końcem palca w dół, a kończąc ruch na wysokości środka klatki piersiowej.
Przyjechać	Paw ustawiona pionowo, wnętrzem dłoni do przodu, powyżej prawego ramienia, wykonuje ruch po łuku pionowym w lewo w dół, kończąc ruch w pozycji poziomej, wnętrzem dłoni w dół, na wysokości środka klatki piersiowej.
Lekarz/ doktor	PH ustawiona poziomo wnętrzem dłoni w dół, nad LA ustawiona poziomo, wnętrzem w dół, puka dwukrotnie końcami zgiętych palców w grzbiet LA. Przedramiona obu rąk są prostopadle do siebie.
Badać/ badanie	PH ustawiona kantem dłoni w dół, a grzbietem do przodu, przed środkiem klatki piersiowej, puka dwukrotnie ruchem do tyłu

	końcami zgiętych palców w grzbiet LB, ustawionej kaniem w dół na środku klatki piersiowej.
Łamać/ złamać/ złamanie	LAW i PAW poziomo, wewnątrz dłoni w dół, ustawione blisko siebie przed środkiem klatki piersiowej (przedramiona pod kątem prostym do siebie), wykonują jednocześnie ćwierćobrót wokół osi przedramienia, do pozycji kaniem dłoni w dół.
Ręka/ ręce	LB ustawiona poziomo, wewnątrz w dół i końcami palców skośnie do przodu przed środkiem pasa. PZ skierowana końcem palca wskazującego w dół skośnie w lewo, ustawiona nad LB, wykonuje ruch w dół w lewo dotykając przedramienia LB. UWAGA! Znak „ręce”- najpierw PZ wskazuje na LB, następnie LZ na PB.
Noga/ nogi	Znak statyczny. PZ skierowana końcem palca wskazującego w dół skośnie w lewo i kaniem dłoni do tyłu dotyka palcem prawego uda. UWAGA! Znak „nogi”- PZ wskazuje kolejno na prawa, potem na lewą nogę.
Ból/ boleć	P5z ustawiona kaniem dłoni w dół, a grzbietem do przodu dotyka końcami palców wolnym ruchem środka klatki piersiowej, lekko ją uciskając. Towarzyszy temu właściwa dla bólu mimika twarzy.
Lekcja 6- Trzeba zawiadomić rodzinę	
Zawiadomić/ zawiadomienie	PE dotyka końcami palców prawej strony czoła, następnie przechodzi łukiem poziomym do przodu w prawo i odwraca się do przodu z prawej strony głowy. Znak kierunkowy- pokazuje w drugiej fazie osobę do której jest skierowany, W przypadku grupy wskazuje ruchem poziomym całą grupę.
Trzeba/ Potrzebny	PBz ustawiona kaniem dłoni w dół, grzbietem do przodu uderza końcami palców w lewo w otwartą LB ustawioną przed klatką końcami palców do przodu. W znaku potrzebny ruch jest 2x.
Do	PA ustawiona poziomo, wewnątrz dłoni w dół, przed prawą stroną klatki, uderza energicznie w lewo w środek PB ustawionej przed klatką końcami palców do przodu.
Od	PA ustawiona poziomo, wewnątrz dłoni w dół, przed prawą stroną klatki dotyka w środek PB ustawionej przed klatką końcami palców do przodu i wykonuje ruch energiczny w lewo, odwodzący od PB.
Dla	PZ ustawiona poziomo, wewnątrz dłoni w dół, przed prawą stroną klatki, uderza energicznie w lewo w środek PB ustawionej przed

	klatką końcami palców do przodu.
Dłatego	PZ ustawiona poziomo, wnętrzem dłoni w dół, przed prawą stroną klatki dotyka w środek PB ustawionej przed klatką końcami palców do przodu i wykonuje ruch energiczny w lewo, odwodzący od PB, oraz wskazuje przed siebie, jak w znaku „to”.
Kiedy	PK ustawiona pionowo przed prawym obojczykiem, kantem dłoni do przodu wykonuje ruch symulujący znak nieskończoności lub leżącą ósemkę.
Był	PM ustawiona pionowo przed prawym obojczykiem, kantem dłoni do przodu wykonuje ruch do tyłu uderzając palcami w dołek strzelecki.
Będzie	PB ustawiona kantem dłoni do przodu, pionowo, przed prawym obojczykiem wykonuje ruch do przodu z energicznym zatrzymaniem.
Szkoła / Poczta	Szkoła- PM dotyka końcami palców go środka czoła, następnie przenosi się płynnym ruchem i chowa pod prawą pachę przechodząc w PB Poczta- PIk ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, dotyka palcem prawego kciuka ust, następnie wykonuje krótki ruch do przodu imitując trąbkę pocztowa.
Telefon/ Komórka	Telefon-PIk ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, dotyka palcem prawego kciuka ucha imitując odbieranie telefonu Komórka- PZ ustawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, dotyka palcem wskazującym prawego ucha imitując odbieranie telefonu.
Pogotowie	PZ stawiona pionowo, kantem dłoni do przodu, wykonuje ruchy po okręgu z prawej strony głowy, imitując miganie świateł karetki.
Wezwać	PB ustawiona pionowo, końcami palców w górę, wnętrzem do przodu wykonuje energiczny ruch do siebie, odwracając się wnętrzem dłoni do przodu.
Natychmiast	PT i LT ustawiona pionowo, kantem dłoni w dół, końcami palców do przodu wykonują ruch od lewej do prawej przed klatką, przechodząc w P5 i L5 z energicznym zatrzymaniem.
Lekcja 7 – Co się stało?	
stać	PU stawiona pionowo na wnętrzu otwartej LB przed klatką na środku. PU stoi- znak statyczny.
Stały/ stale	P1 i L1 ustawione poziomo przed klatką wnętrzami w dół, obok siebie, odwracają się raptownie na boki . Przedramiona nadal pod

	kątem prostym do siebie.
Pamięć/ pamiętać	PZ dotyka końcem palca głowy z prawej strony, następnie przechodzi energicznie w PA przed klatką, wewnątrz do ciała, kaniem do zewnątrz.
Nagle	PL i LL ustawione grzbietami na zewnątrz , dotykają klatki, następnie wykonują szybki ruch w dół energicznie zatrzymując się na wysokości pasa w PP i LP.
Słaby	PBk i LBk ustawione poziomo , wewnątrz w górę, poruszają się w górę i w dół, tak aby palce ocierały się o siebie.
Wymiotować/ wymioty	PU ustawiona pionowo na wysokości żołądka, końce palców w górę, wykonuje ruch do góry i na zewnątrz, imitując wymioty.
Przytomny	PB dotyka czoła końcami palców, następnie obie dłonie przechodzą w PA i LA energicznie zatrzymując się przed klatką obok siebie równolegle.
Głowa	PZ dotyka końcem palca głowy z prawej strony. Znak statyczny.
Zawrót głowy	P5 kaniem w dół, grzbietem na zewnątrz wykonuje koliste ruchy przed głową w lewo imitując zawroty głowy.
Zemdleć	P5 i L5 dotykają czoła końcami palców, następnie przechodzą wolno w PA i LA z prawej strony klatki zatrzymując się. Mimika.
Chory/ chorować/ choroba	PUm kaniem w dół, grzbietem do przodu skośnie, uderza 2 x w LUm w tej samej pozycji. Palce tworzą krzyż
krw	PG wewnątrz w dół końcami palców do przodu wykonuje „pstrykanie,, 2 x na LA.
Krwawienie / krwotok	PG wewnątrz w dół końcami palców do przodu wykonuje „pstrykanie ,, 2 x na LA. Następnie P5 opada w dół na LA imitując spływanie krwi.
Słabosłyszący	PB kaniem do przodu, wewnątrz w lewo, dotykając końcami palców czoła, wykonuje płynny ruch od czubka czoła do brody.
Lekcja 8 – Teraz lekarz cię zbada?	
Prosić/ poprosić	PB i LB ustawione ja do modlitwy wykonują razem lekkie ruchy wahadłowe do przodu. Mimika.
Dziękować/podziękować	LBk i PBk ustawione ukośnie, symetrycznie po obu stronach twarzy, wykonują ruch do przodu i na boki. Lekki skłon tułowia i

	mimika.
Przeprzić	PBk na LBk przed klatką po obu stronach, wykonuje ruch do przodu i do tyłu imitując „zmywanie winy”. Lekki skłon tułowia i mimika.
Ubranie/ ubierać się	PA i LA kantami do przodu po obu stronach ramion , wykonują ruchy wahadłowe imitujące zakładanie ubrania. Czasownik – ruch wykonany 2x.
Rozbierać/ rozebrać się	PA i LA kantami do przodu po obu stronach ramion , wykonują ruchy wahadłowe imitujące zdejmowanie ubrania. Czasownik – ruch wykonany 2x.
Położyć coś	PB palcami do przodu, kantem do prawego boku, energicznie „kładzie,, coś po prawej stronie klatki przed sobą.
Położyć się/ leżeć	Pum kładzie się na LBk wnętrzem do góry. Znal leżeć wykonujemy nieco dłużej.
Usiąść/ siadać	PB i LB po obu stronach tułowia, wnętrzem do dołu, kantem do boków , wykonują energiczny ruch w dół do wyprostowania rąk po obu stronach.
Pokazać	PU przybliży się do oczu, a następnie oddala się i przechodzi w PB i LB przed klatką, wnętrzami do przodu, kantami na boki.
Język	PZ wskazuje na czubek języka, ustawiona ukośnie przed twarzą.
Tak	Prawa ręka pokazuje płynnie litery T i K. Skłon głowy, mimika.
Nie	Nie jako zaprzeczenie- prawa ręka pokazuje płynnie litery N i E. Ruch głowy, mimika.
Oddychać/ oddychać głęboko	P5 L5 kantami w dół, grzbietami do przodu, wykonują lekki ruch do przodu imitując oddychanie. Oddychać głęboko- P5 L5 kantami w dół, grzbietami do przodu, wykonują energiczny ruch do przodu imitując głębokie oddychanie.
Spokój/ spokojnie/ spokojny	P1 L1 kantami do przodu, grzbietami do góry, po obu stronach klatki wolna przesuwają się w dół dotykając tułowia.
Lekcja 9- Zmierzymy temperaturę i ciśnienie	
Pielęgniarka	PU kantem w dół, grzbietem do przodu przesuwa się nad czołem z lewej strony na prawą, imitując czepek lekarski.
Termometr	PZ kantem w dół, końcem wyprostowanego palca wykonuje ruch wkładając palec w dół pachowy, imitując mierzenie temperatury.

Temperatura	PZ kantem w dół, końcem wyprostowanego palca wykonuje ruch wkładając palec w dół pachowy, imitując mierzenie temperatury. Następnie PZ przesuwa się do góry po LB ustawionej kantem do przodu, wewnątrz w lewo imitując wzrost temperatury.
Brać/ wziąć	P5z ustawiona poziomo, wewnątrz w dół końcami palców do przodu z prawej strony na wysokości paska, wykonuje ruch w lewo i do tyłu imitując zabieranie czegoś. Przechodzi w PA.
Musieć/ obowiązek	PTm przed klatką, końcem wyprostowanego palca w lewo, w dół, wykonuje długi ruch w dół w lewo z energicznym zatrzymaniem. Obowiązek- ruch jest wykonany 2x .
Gorący / gorączka	P5z ustawiona przed twarzą , wewnątrz do niej wykonuje ruch przybliżając się do twarzy 2 x. Gorączka- wykonujemy ruch „gorący” , następnie PZ przesuwa się do góry po LB ustawionej kantem do przodu, wewnątrz w lewo imitując wzrost temperatury.
Prawy	PB kantem w dół, wewnątrz w lewo odwraca się w prawo wewnątrz do góry, grzbietem w dół.
Lewy	lB kantem w dół, wewnątrz w prawo odwraca się w lewo wewnątrz do góry, grzbietem w dół.
Ciśnienie	PEc ustawiona kantem w dół obejmuje lewe ramię i 2x ściska je kciukiem i pozostałymi palcami.
Tętno	LBz ustawiona poziomo, wewnątrz w górę, przed środkiem klatki, PEO ustawiona wewnątrz w dół obejmuje końcami palców przegub LBz.
Miara/ mierzyć	PO i LO kantami w dół, końcami palców stykając się przed klatką, rozchodzą się 2x na boki.
Wynik	Znak wykonany prawa ręką na podstawie otwartej LBk- PZ przesuwa się dwukrotnie z lewej na prawo.
Lekcja 10 -Czy jesteś w ciąży?	
Ciąża	LA ustawiona pionowo łokciem w dół, kantem do przodu na wysokości lewego ramienia. PZ rysuje mały półokrąg na przegubie imitując „ Ciężowy brzuszek”.
który	PK kantem w dół , końcami wyprostowanych palców do przodu, wykonuje krótki ruch nakładając palce na LA, ustawionej kantem w dół, przed klatką.
miesiąc	PZ kantem do przodu, wyprostowanym palcem do góry ,

	wykonuje energiczny ruch do dołu. Ilość miesięcy pokazuje ilość palców kierowanych do dołu.
ostatni	LA ustawiona pionowo łokciem w dół, kantem do przodu na wysokości lewego ramienia. PB dotyka LA i przesuwa się w dół do łokcia.
miesiączka	PG oparta przegubem o lewe ramię dwukrotnie pstryka palcami.
Krewny/ ciocia/wujek	Krewny- PG oparta przegubem o lewe ramię dwukrotnie pstryka palcami. Ciocia i wujek poprzedzone są znakami płci.
Brzuch	P5 kantem w dół, grzbietem do góry i przodu dotyka środka brzucha i wykonuje ruch po okręgu.
Żołądek	P5s kantem w dół, grzbietem do przodu dotyka wyprostowanym palcem żołądka 2x.
Wątroba	P5s kantem w dół, grzbietem do przodu dotyka wyprostowanym palcem wątroby 2x.
Często	PN na podstawie LB przesuwa się 2x do przodu i do tyłu. LB ustawiona jest wewnątrz do góry, kantem w prawo.
Ostry	PZ i LZ przed klatką wewnątrz do dołu dotykają się końcami palców i następnie energicznym ruchem rozchodzą się na boki. PZ przechodzi w P 500.
Poród/ Rodzić	PB i LB ustawione przed podbrzuszem wewnątrz w górę kantami do siebie wykonują ruch do przodu.
Starać się	PA i LA ustawione kantami w dół przed pasem wykonują razem ruchy po małych okręgach na zewnątrz
Lekcja 11 – Dlaczego nie słyszysz?	
Dlaczego	Na podstawie otwartej lewej dłoni LBk PB uderza 2x grzbietem . Mimika.
Dawniej/ dawno	PM pionowo, grzbietem do przodu, przed prawym obojczykiem, wykonuje ruch po łuku pionowym do tyłu, wychylając się za plecy.
Zapalenie	P5 i L5 palcami w górę, kantem do przodu przesuują się energicznie w przeciwnych kierunkach- w górę i dół, ocierając się o siebie.
Mózg	PB dotyka nad głową końcami palców jej wierzchu na środku.

Opony mózgowie	PB dotyka nad głową końcami palców jej wierzchu lekko z tyłu głowy.
Aparat	PP pionowo, końcami wyprostowanych palców dotyka małżowiny ucha obrysowując ją za uchem.
Słuch/ słuchowy	sluchać/ PZ ustawiona poziomo, wnętrzem w dół, kantem do przodu, dotyka i pokazuje wejście do kanału słuchowego.
Nosić	PA ustawiona poziomo, kantem do tyłu, w lewo na wysokości pasa, wykonuje okrągły ruch w lewo.
Nowy	PBk i LBk przed klatką kantami do wewnątrz , wnętrzem do góry. PBk ociera się grzbietem 2x o LBk.
Głośno	PC ustawiona pionowo, kantem do przodu, dotyka kciukiem szyi, następnie wykonuje ruch po łuku do góry i do przodu.
Cicho	PZ pionowo, kantem do przodu, dotyka podbródka palcem wskazującym.
Ucho/ uszy	PZ pionowo, kantem do przodu, dotyka ucha lub obu uszu palcem wskazującym.
Audiogram	P 500 i L 500 pionowo, kantami do przodu nakładają się na uszy, imitując słuchawki, następnie PZ wykreśla krzywą na otwartej LB imitując krzywa audiogramu.
Lekcja 12- Jak się teraz czujesz?	
Czuć się	P5z ustawiona poziomo, wnętrzem do góry, przed środkiem klatki porusza się 2x lekkim ruchem do góry ocierając się kantem o klatkę.
Źle	PBk ustawiona kantem w dół , końcami palców do przodu, energicznie zgina się w przegubie w lewo, kończąc grzbietem do przodu.
Kaszleć/ kaszel	PM kantem w dół, dotyka środka klatki końcami palców, wahadłowym ruchem przesuwa się w górę i w dół.
Katar	PN grzbietem do przodu przesuwa się przed nosem 2x w dół.
Pocić się	PZ pionowo, wnętrzem do przodu, dotyka końcami palców skroni i falistym ruchem przemieszcza się w dół, wykonując jednocześnie małe obroty wokół osi.
Gardło	PB ustawiona ukośnie przed gardłem, grzbietem na zewnątrz, dotyka końcami palców szyi.

Grypa	PC kantem w dół, grzbietem do przodu przesuwa się 2x w dół po szyi.
Angina	PBk kantem w dół obejmuje szyję lekko ją uciskając, kciuk znajduje się z jednej strony, a palce z przeciwnej.
Płuca	P5 kantem w dół, grzbietem do przodu dotyka obu płuc, kolejno po prawej i ,lewej stronie.
Ząb/ zęby	PX ustawiona ukośnie, grzbietem do przodu, zakrzywionym palcem dotyka policzka z jedne, następnie z drugiej strony. Ząb-ruch jest z jednej strony, zęby – z obu.
Oko/ oczy	PZ grzbietem do przodu pokazuje oko prawe, oczy- oko prawe i lewe.
Spać	PL ustawiona pionowo przy prawym oku przechodzi w PP imitując zamykanie się oka do snu.
Obudzić się	PP i LP ustawione pionowo w kąciach oczu przechodzą energicznie w PL i LL.
Lekcja 13- Trzeba zrobić wszystkie badania	
Robić/ zrobić	PCi LC kantami w dół, grzbietami do przodu, przed klatką tak, że zachodzą na siebie, wykonują obrotowe ruchy wokół siebie, po okręgach pionowych, jak pedały roweru.
Wszystkie/ wszyscy	P5 i L5 ustawione pionowo wewnątrz do przodu wykonują ruch zagarniający do wewnątrz, kończąc zetknięciem się PE i LE
Jutro	P1 ustawione kantem do dołu przed policzkiem wykonuje ruch do przodu.
Pojutrze	P2 ustawione kantem do dołu przed policzkiem wykonuje ruch do przodu.
Za 3 dni	P3 ustawione kantem do dołu przed policzkiem wykonuje ruch do przodu.
Codziennie	P1 ustawione kantem do dołu przed policzkiem wykonuje ruch 2x do przodu.
Prześwietlenie	P5 kantem dłoni w dół, grzbietem do przodu leży wewnątrz na środkowej części klatki. PEm 30 cm przed klatką zbliża się do L5 i kończy ruch jako P5 imitując rozchodzenie się promieni prześwietlenia.
Przed	PZ i LZ ustawione kantem do dołu grzbietem do przodu stykają

	się przed klatką. PZ wychyla się do przodu
Po	PZ i LZ ustawione kantem do dołu grzbietem do przodu stykają się przed klatką. PZ wychyla się do tyłu.
Też/ również	PZ i LZ ustawione kantem do dołu grzbietem do boków stykają się przed klatką . PZ i LZ wychyla się do przodu i do tyłu równomiernie stukając o siebie . Też 1x, również 2x.
Analiza	PH i LH ustawione kantem w dół, grzbietem do przodu wykonują ruchy zagarniające do tyłu i do boków.
Mocz	PZ ustawiona pionowo, palcem w dół wykonuje ruch w dół przed środkiem pasa.
Kał	P1 ustawiona kantem w dół palcem do dołka strzeleckiego, ociera się o niego i zsuwa się krótkim ruchem w dół 1x.
Bezpłatny	PE i LE poziomo przed środkiem klatki stykają się końcami palców. Następnie rozchodzą się na boki przechodząc w P5 i L5. Równocześnie P odchodzi w prawo przód, L w lewo tył.
Lekcja 14 – Musi być operacja	
Operacja	PZ i LZ ustawione ukośnie kantami do dołu, symetrycznie przed żołądkiem, blisko siebie, wykonują 2 x mijając się ruch do przodu i do tyłu.
Rano	PP ustawiona pionowo, kantem do przodu, nieco w prawo, końcami wyprostowanych palców przy prawym oku przechodzi w PL, imitując otwieranie oka.
Bezpieczny/ bezpieczeństwo	PB ustawiona pionowo, końcami palców w górę, kantem do przodu, wykonuje 2x ruch do tyłu uderzając w prawy dołek strzelecki.
Niebezpieczny/ niebezpieczeństwo	PC i LC wnętrzami do siebie, kantami w dół, wykonują jednocześnie ruchy po małych okręgach pionowych na zewnątrz.
Ryzyko	LA przed klatką, PZ ociera się o wierzch LA krótkim ruchem w prawo i w lewo.
Śmierć/ umrzeć	Śmierć- PB ustawiona ukośnie kantem do przodu przed klatką dotyka poniżej lewego obojczyka. Umrzeć- ruch wykonuje się z dłuższym zatrzymaniem .
Pewny/ na pewno	PO dotyka do wnętrza LBk. Obie ręce są przed środkiem klatki, LBk grzbiet ma do dołu , kant do tułowia. PO odwrotnie.

	Na pewno – płynne połączenie znaku na i pewny .
Zgoda/ zgadzać się	PZ rysuje przed klatką literę Z, następnie opada na LA pozostając w pozycji „ kolega”.
Odmowa/ odmawiać	PZ ustawiona przed klatką dotyka dolnej wargi i odsuwa się do przodu imitując wypowiedzenie słowa. Następnie z otwartej LBk P5 „zmiata” przesuając się do przodu, kończąc przed klatką za LBk.
Dostać/ dostawać	PE i LE ustawione ukośnie, końcami palców w górę przesuują się razem do klatki kończąc dotykając jej końcami palców. Imitacja ruchu dostawania.
Zastrzyk	P3 kantem dłoni do klatki, grzbietem w dół imituje dawanie zastrzyku, przechodząc w PP dotykając prawego przedramienia.
Pobranie krwi	PP kantem dłoni do klatki, grzbietem w dół imituje pobieranie krwi dotykając prawego przedramienia, przechodząc w P3 przed klatką.
Bać się	PA i LA ustawione pionowo, nieco do wewnątrz, grzbietami do przodu, wykonują jednocześnie ruch do tyłu 2x uderzając o górną część klatki.
Lekcja 15 - Tu jest twoje łóżko	
Zostać/ zostawić	LB i PB końcami palców do przodu i do góry, kantami na zewnątrz, wykonują ruch w przegubach w dół do pozycji całkiem poziomej z końcami palców do przodu.
Długo/ długi/ dłużej	PZ przesuwa się od przegubu LA aż do ramienia długim ruchem.
Krótki/ krótko/ krócej	PZ i LZ przed klatką wewnątrz do dołu dotykają się końcami palców i następnie energicznym ruchem rozchodzą się na boki.
Łóżko	PNw i LNw kantami w dół, końcami wyprostowanych palców do przodu wykonują symetryczny ruch do tyłu, imitując rysowanie boków łóżka.
Pokój	Na Podstawie otwartej LBk przed środkiem klatki PC ustawia dwoma ruchami 4 kąty jeden ruch jest prostopadły do drugiego.
Mieszkanie	Na Podstawie otwartej LBk przed środkiem klatki PC ustawia dwoma ruchami 4 kąty jeden ruch jest prostopadły do drugiego. Następnie dodany zostaje element „mieszkać”.
Szafka	PB i LB rysują przed klatką obrys szafki- rozchodzą się na boki, następnie w dół.

Rzecz	PR ustawiona poziomo przed górną częścią klatki palcami do przodu rysuje poziomą linię w prawo.
Okulary	PZ i LZ rysują wokół oczu obrys okularów.
But/ buty	PA ociera się o grzbiet LA. Dłonie ustawione przed linią pasa.
Kubek	Na otwartej LBk przed środkiem klatki PCm imituje stawianie kubka. Dotyka kantem LBk 2x.
Schować/ chować	LBk ustawiona kantem do dołu, grzbietem do przodu. Za nią z tyłu przesuwa się PBz wnętrzem w dół.
Lekcja 16 – Trzeba iść do apteki	
Iść	Na otwartej LBk, ustawionej przed klatką, PU „idzie” przebierając palcami.
Chodzić	PU „idzie” przebierając palcami przed klatką w powietrzu.
Pójść	PL ustawione obok prawego oka przesuwa się do przodu przechodząc w PP i kończąc przed klatką lekko w dół.
Lekarstwo	Na otwartej LBk przed klatką PA wykonuje obroty w lewo imitując ucieranie w moździerz farmaceutycznym.
Recepta	Na otwartej LBk przed klatką PA wykonuje obroty w lewo imitując ucieranie w moździerz farmaceutycznym. Następnie PC wykonuje ruch od kantu LBk w dół imitując zwisającą receptę.
Sklep	PM i LM ustawione pionowo, końcami palców do dołu na wysokości szyi, symetrycznie wykonują ruch lekko w górę a następnie w dół, kończąc w pozycji PB i LB wnętrzami do przodu, kantami na zewnątrz.
Apteka	Na otwartej LBk przed klatką PA wykonuje obroty w lewo imitując ucieranie w moździerz farmaceutycznym. Następnie PM i LM ustawione pionowo, końcami palców do dołu na wysokości szyi, symetrycznie wykonują ruch lekko w górę a następnie w dół, kończąc w pozycji PB i LB wnętrzami do przodu, kantami na zewnątrz. Jest to płynne połączenie znaku lekarstwo i sklep.
Kupić/ kupować	Na otwartej LBk przed klatką PE przesuwa się do przodu energicznie 1 x lub 2 x.
Pieniądze	PE ustawiona poziomo, wnętrzem w górę, przed klatką po prawej stronie- pociera palcami imitując liczenie pieniędzy.

Złote/ złotych	PL ustawiona przed prawą stroną klatki wewnątrz do przodu, rysuje duży znak litery Z
Grosz/ Groszy	PZ ustawiona pionowo ociera się 2x o brodę w dół.
Ile	P5 ustawiona poziomo, wewnątrz w górę, przed klatką po prawej stronie- wykonuje swobodne ruchy palcami imitując liczenie pieniędzy.
Długopis	P1 ustawiona kantem w dół przed klatką imituje naciskanie długopisu.
Wata	P5 i L5 stykają się przed klatką palcami, kanty są w dół. Następnie rozchodzą się na boki przechodząc w PE i LE 2x imitując pasma waty.